

ISSN 1811-492X
**МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**
імені ПЕТРА МОГИЛИ

Випуск №103

В.М. Сущенко

ПРАВНИЧА ПСИХОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник
для студентів вищих юридичних
навчальних закладів

МЕТОДИЧНА СЕРІЯ

Миколаїв
2008

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський державний гуманітарний університет
імені Петра Могили
комплексу “Києво-Могилянська академія”

В.М. Сущенко

ПРАВНИЧА ПСИХОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник
для студентів вищих юридичних
навчальних закладів

Методична серія

Випуск 103

Видавництво МДГУ ім. Петра Могили
Миколаїв – 2008

УДК 340.6(07)
ББК 88.4
С 91

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили (протокол № 7 (60) від 27.03.2008 р.).

Рецензент:

Старіков І.М. – д.пед.н., професор кафедри психології Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського.

Сущенко В.М.

С 91 **Правнича психологія:** Навчально-методичний посібник для студентів вищих юридичних навчальних закладів. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – Вип. 103. – 28 с. – (Методична серія).

УДК 340.6(07)
ББК 88.4

Навчальна дисципліна “Правнича психологія” призначена для викладання студентам – випускникам вищих юридичних навчальних закладів України і спрямована на оволодіння ними системою загальнотеоретичних та практично-орієнтованих психологічних знань, а також формування вмінь та навичок їх застосування у правничій діяльності.

Навчально-методичний посібник має на меті допомогти студенту в опануванні навчальної дисципліни, систематизувати свої знання у процесі виконання навчальної програми.

© Сущенко В.М., 2008
© МДГУ ім. Петра Могили, 2008

ЗМІСТ

Методичні рекомендації	4
Навчальна програма	6
Робочий тематичний план	10
Питання для самоконтролю знань студента	16
Список рекомендованої літератури	17
Умови оцінювання знань студента	22
Методичні вказівки	23
Додаток А	25
Додаток Б	26

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ для опанування навчальної дисципліни

Опанування студентом-випускником юридичного факультету вищого навчального закладу навчальної дисципліни "Правнича (юридична) психологія", передбачає виконання значного обсягу як аудиторної, так і самостійної роботи у відповідності до навчальної програми та робочого тематичного плану, що, у свою чергу, передбачає такі форми і методи навчання та послідовність їх здійснення.

По-перше, рекомендуємо уважно ознайомитися з повним змістом запропонованого навчально-методичного посібника, приділивши особливу увагу досконалому засвоєнню навчальної програми.

По-друге, відповідно до списку рекомендованої літератури, підібрати для вивчення щонайменше 1-3 підручники або навчальні посібники з цієї навчальної дисципліни, а також додаткову літературу, зокрема нормативно-правові акти, для подальшого написання письмових робіт (есе, реферату, доповіді) та підготовки до складання заліку або іспиту. Загальна оптимальна кількість реально використаних студентом інформаційних джерел під час підготовки письмових робіт має бути в межах 5-10 примірників різних авторів.

При цьому слід мати на увазі, що запропонований у посібнику список рекомендованої літератури не є вичерпним та обов'язковим. Кожен студент має право самостійно вирішити, які джерела він буде використовувати у самостійній роботі, виходячи зі своїх можливостей доступу до них (отримання у бібліотеці, придбання, копіювання, використання Інтернет-видань).

По-третє, письмові роботи повинні бути виконані самостійно у друкованій формі, оформлені згідно з нашими вимогами та вказівками (див. додатки А, Б) у такому обсязі: **есе – 3-5 сторінок; реферат – 10-15 сторінок** друкованого тексту (без врахування титульної сторінки, списку використаних джерел та можливих додатків до роботи)

Контроль знань, умінь і навичок у процесі опанування навчальної дисципліни поділяється на поточний і підсумковий.

Методами і засобами контролю знань, умінь і навичок студента у процесі опанування навчальної дисципліни є такі:

1. Самоконтроль, що відбувається у процесі самостійної роботи студента, включаючи такі його види: виконання письмових завдань у формі рефератів, есе, доповідей.

2. Поточний контроль з боку викладача на групових заняттях у таких його видах: заслуховування та оцінювання усних доповідей, відповідей, участі у дискусії; перевірка виконаних письмових робіт студента.
3. Підсумковий контроль знань, умінь і навичок студента під час складання заліку чи іспиту у формі тестування або співбесіди за визначеними питаннями тестів чи заліково-екзаменаційних білетів.

Оцінювання знань, умінь та навичок студента з боку вищого навчального закладу рекомендується проводити за рейтинговою системою, що передбачає завчасне визначення кафедрою, якою викладається навчальна дисципліна "Правнича психологія": а) видів навчальної роботи студента та способів контролю його знань, умінь та навичок; б) максимальної суми рейтингових балів, з яких оцінюється кожний вид виконаних студентом робіт, а також складання заліку або іспиту.

Викладач оцінює знання, уміння і навички студента з питань, які були запропоновані йому на розгляд, включаючи рівень самостійності проведеного аналізу та сформульованих висновків, шляхи вирішення проблемних питань, а також рівень мовної культури, включаючи володіння спеціальною термінологією.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ВСТУП

Зміст запропонованої навчальної програми з дисципліни “Правнича психологія” має деякі відмінності від усталених, традиційних навчальних програм, за якими у переважній більшості навчаються студенти вищих юридичних навчальних закладів. Такі програми і відповідна навчальна література традиційно присвячені у більший мірі психологічній характеристиці досудового розслідування злочинів, девіантної поведінки особи правопорушника, пенітенціарній психології тощо.

Запропонована програма навчальної дисципліни складатиметься з теоретико-методологічних засад загальної психології, її категорійно-понятійного апарату, специфіки та закономірностей функціонування психології у сфері суспільно-правових відносин. Основна частина курсу присвячується поняттям і системі правничої психології, психологічній характеристиці основних напрямів і видів правничої діяльності.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни “Правнича психологія” на завершальному етапі навчання студентів у вищому юридичному навчальному закладі є ґрунтовне вивчення психологічної характеристики правничої діяльності, а також використання раніше здобутих ними психологічних знань у сфері їх майбутньої професійної діяльності.

Завданням, що має бути вирішено у процесі опанування дисципліни, є формування відповідних вимог до психологічної підготовки кожного майбутнього юриста, набуття ним знань, умінь та навичок у сфері аналізу всіх психологічних складових правничої професії, основних психологічних методів і засобів її здійснення, що закладає підвалини високоякісного й відповідального ставлення правників до своїх професійних прав і обов’язків.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ’ЯЗКИ

Навчальна дисципліна “Правнича психологія” за своїм змістом безпосередньо та опосередковано пов’язана з такими навчальними дисциплінами, що вивчаються студентами-юристами, як: загальна, соціальна, вікова психологія, педагогіка, соціологія, політологія, юридична деонтологія і професійна відповідальність правника.

Відповідний рівень наявних знань, умінь та навичок студентів з вищезазначених навчальних дисциплін поглиблює розуміння сутності правничої психології та її впливу на результати професійної правничої діяльності.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Тема. Теоретичні та методологічні засади загальної та правничої психології

Загальна психологія та її роль у процесі підготовки правників.

Методи дослідження психологічних процесів і явищ: спостереження, бесіда, опитування, інтерв’ю, експеримент, тестування, психологічний аналіз.

Правнича психологія: поняття, предмет та місце в системі правових наук. Історія становлення і розвитку правничої психології. Система сучасної юридичної психології.

Тема. Загальні засади психології особистості та соціальної психології

Психологічна структура особистості: потреби, інтереси, почуття, світогляд, темперамент, характер, здібності, активність. Взаємозв’язок психічних процесів, станів і властивостей особистості.

Співвідношення понять “людина” – “особа” – “особистість”.

Засади соціальної психології. Психологія міжособистісного спілкування.

Особливості психології взаємовідносин у соціальних групах: вікових, професійних, політичних, громадських, релігійних.

Тема. Психологічна характеристика суспільно-правових відносин

Психологічна характеристика правових відносин. Правомірна і неправомірна поведінка особистості.

Правова соціалізація особистості та соціальних груп.

Пенітенціарна (виправна) та реабілітаційна психологія.

Тема. Загальна психологічна характеристика основних напрямів правничої діяльності

Психологічна характеристика правозастосування: нагляду і контролю, реалізації правових санкцій, посвідчення юридичних фактів і документів.

Психологічна характеристика правозахисної діяльності: консультування, представництва інтересів.

Психологічна характеристика нормотворення: проектування, ухвалення законів і нормативно-правових актів.

Тема. Психологічні особливості адвокатської діяльності

Мета і завдання діяльності адвоката та його роль у суспільно-правових відносинах.

Психологічна характеристика професійної поведінки адвоката у взаєминах з: клієнтом, колегами, судом, прокурором.

Адвокатська таємниця та психологічні особливості її збереження.

Тема. Психологічні особливості суддівської діяльності

Мета і завдання суддівської діяльності та її роль у суспільно-правових відносинах.

Психологічна характеристика судочинства.

Психологічна характеристика професійної поведінки судді у взаєминах з: позивачем і відповідачем, підсудним і потерпілим, свідком, адвокатом, прокурором, колегією суддів, колегією присяжних.

Таємниця судового процесу і "нарадчої кімнати" та психологічні особливості її збереження.

Тема. Психологічні особливості прокурорської діяльності

Мета і завдання діяльності прокурора та його роль у суспільно-правових відносинах.

Психологічна характеристика професійної поведінки прокурора у взаєминах з: особою, адвокатом, судом, слідчим, колегами.

Професійна таємниця у прокурорській діяльності та психологічні особливості її збереження.

Тема. Психологічні особливості слідчої діяльності

Психологічна характеристика процесу досудового розслідування злочинів.

Психологічна характеристика окремих слідчих дій: допиту, огляду місця події, обшуку, слідчого експерименту.

Професійна деформація особистості слідчого та шляхи її профілактики і подолання.

Тема. Судові психологічна та психолого-психіатрична експертизи: поняття та методика призначення і проведення

Підстави і порядок призначення та проведення судових психологічної та психолого-психіатричної експертиз.

Компетенція та можливості судових психологічної та психолого-психіатричної експертиз.

Експертні установи в галузі психології та психіатрії.

Тема. Психологічні особливості процесу нормотворення

Мета і завдання нормотворчої діяльності у суспільно-правових відносинах.

Психологічна характеристика нормотворення у сфері дослідницької, законодавчої, адміністративної та управлінської діяльності.

Юридична техніка і психологія нормотворення.

РОБОЧИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ
ЗА ТЕМАМИ І ВИДАМИ ЗАНЯТЬ

Теми	Кількість годин				Форма контролю
	Усього	Лекції	Групові заняття	Самостійна робота	
1	8	2	2	4	Співбесіда, доповідь, реферат, іспит
2	10	4	2	4	
3	8	2	2	4	
4	7	2	2	3	
5	8	2	2	4	
6	10	6	2	2	
7	8	4	—	4	
8	12	4	2	6	
9	8	2	2	4	
Консультація	2	—	2	—	
ВСЬОГО	81	28	18	35	

ТЕМИ І ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Теоретичні та методологічні засади загальної та правничої психології

1. Загальна психологія та її місце в процесі підготовки правників.
2. Методи дослідження психологічних процесів і явищ: спостереження, бесіда, опитування, інтерв'ю, експеримент, тестування, психоаналіз.
3. Поняття, предмет і система правничої психології як науки і навчальної дисципліни.

Тема 2. Загальні засади психології особистості та соціальної психології

1. Психологічна структура особистості: потреби, інтереси, почуття, світогляд, темперамент, характер, здібності, активність.
2. Співвідношення понять "людина" – "особа" – "особистість".
3. Засади соціальної психології. Психологія міжособистісного спілкування в соціальних групах: вікових, професійних, політичних, громадських, релігійних.

Тема 3. Психологія суспільно-правових відносин

1. Психологічна характеристика правових відносин.
2. Поняття, структура та психологічні особливості правомірної поведінки.
3. Поняття, структура та психологічні особливості неправомірної поведінки.
4. Правова соціалізація особистості та соціальних груп.
5. Пенітенціарна (виправна) та реабілітаційна психологія.

Тема 4. Психологічна характеристика основних напрямів та видів правничої діяльності

1. Основні напрями правничої діяльності: загальна характеристика.
2. Психологічна характеристика правозастосування.
3. Психологічна характеристика правозахисної діяльності.
4. Психологічна характеристика нормотворення.

Тема 5. Психологічні особливості адвокатської діяльності

1. Мета і завдання діяльності адвоката та його роль у суспільно-правових відносинах.

2. Психологічна характеристика професійної поведінки адвоката у взаєминах з: клієнтом, колегами, судом, прокурором.
3. Адвокатська таємниця та психологічні особливості її збереження.

Тема 6. Психологічні особливості суддівської діяльності

1. Мета і завдання суддівської діяльності та її роль у суспільно-правових відносинах.
2. Психологічна характеристика професійної поведінки судді у взаєминах з: позивачем і відповідачем (підсудним і потерпілим) свідком, адвокатом, державним обвинувачем, складом суддівської колегії.
3. Таємниця судового процесу і “нарадчої кімнати” та психологічні особливості її збереження.

Тема 7. Психологічні особливості прокурорської діяльності

1. Мета і завдання діяльності прокурора та його роль у суспільно-правових відносинах.
2. Психологічна характеристика професійної поведінки прокурора у взаєминах з: особою, адвокатом, судом, слідчим, колегами.
3. Професійна таємниця у прокурорській діяльності та психологічні особливості її збереження.

Тема 8. Психологічні особливості слідчої діяльності

1. Мета, завдання і психологічна характеристика слідчої діяльності.
2. Психологічна характеристика окремих слідчих процесуальних дій.
3. Таємниця досудового слідства та психологічні особливості її збереження.

Тема 9. Судові психологічна та психолого-психіатрична експертизи: поняття та методика призначення і проведення

1. Підстави і порядок призначення та проведення судових психологічної та психолого-психіатричної експертиз.
2. Компетенція та можливості судових психологічної та психолого-психіатричної експертиз.
3. Експертні установи в галузі психології та психіатрії.

ПЛАНІ ГРУПОВИХ ЗАНЯТЬ

Групове заняття № 1 (семінар – 2 години)

Тема: *Теоретичні та методологічні засади загальної психології*

План семінару:

1. Поняття психології, її сутність та роль у життєдіяльності людини.
2. Співвідношення понять і змісту психології та психіатрії.
3. Загальні та спеціальні методи дослідження та діагностики психологічного стану людини і суспільства.
4. Значення психології у професійній правничій діяльності.

Групове заняття № 2 (семінар – 2 години)

Тема: *Загальні засади психології особистості*

План семінару:

1. Психологічна структура особистості: активність, потреби, інтереси, почуття, світогляд, темперамент, характер, здібності.
2. Співвідношення психічних процесів, станів і властивостей особистості.
3. Співвідношення понять “людина” – “особа” – “особистість” – індивідуальність”.

Групове заняття № 3 (семінар – 2 години)

Тема: *Психологія суспільно-правових відносин*

План семінару:

1. Поняття, різновиди і структура суспільно-правових відносин.
2. Соціальна психологія: поняття і структура.
3. Співвідношення психічних процесів, станів і властивостей окремої особистості та соціальних груп.
4. Вплив політико-правової системи держави на суспільну психологію.
5. Вплив суспільної психології на політико-правову систему держави.

Групове заняття № 4 (семінар – 2 години)

Тема: *Поняття і система правничої психології*

План семінару:

1. Предмет правничої психології.
2. Методи правничої психології.
3. Система правничої психології.

Групове заняття № 5 (круглий стіл – 2 години)**Тема:** *Психологічна характеристика поведінки особистості*

Програма круглого столу:

1. Поведінка особистості: поняття, ознаки, структура.
2. Види і форми поведінки особистості.
3. Правова норма як модель поведінки суб'єктів правовідносин.
4. Психологія взаємин правника і особистості, якій надаються правничі послуги.

Групове заняття № 6 (семінар – 2 години)**Тема:** *Психологічна характеристика основних напрямів правничої діяльності: нормотворення, правозастосування, правозахисту*

План семінару:

1. Психологічна характеристика правничої діяльності в галузі нормотворення.
2. Психологічна характеристика правничої діяльності у сфері правозастосування.
3. Психологічна характеристика правничої діяльності, спрямованої на правовий захист особи.

Групове заняття № 7 (семінар-практикум – 2 години)**Тема:** *Психологічна характеристика окремих видів правничої діяльності*

План семінару-практикуму:

1. Психологічні особливості адвокатської діяльності.
2. Психологічні особливості прокурорської діяльності.
3. Психологічні особливості суддівської діяльності.
4. Психологічні особливості діяльності у сфері проектування правових норм.

* Під час заняття студенти виконують письмові індивідуальні завдання зі складання психологічної характеристики окремих видів правничої діяльності.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Сутність і форма психологічного віддзеркалення людиною об'єктивної дійсності.
2. Психічні явища: уважність, психомоторика, потреби, психічні процеси, психічні стани і властивості людини (їх сутність і характерні ознаки).
3. Сутність, риси і форми свідомості.
4. Поняття, види і форми діяльності.
5. Розвиток психіки людини.
6. Психологія правопорушення: проступку – злочину – злочинної діяльності.
7. Вікова та статева психологія неповнолітніх і повнолітніх, жінок і чоловіків.
8. Психологія правової процесуальної діяльності: слідчої, адвокатської, прокурорської, суддівської.
9. Пенітенціарна психологія: предмет, завдання і особливості.

ТЕМИ ЕСЕ

1. Теоретичні та методологічні засади загальної психології.
2. Загальні засади психології особистості.
3. Психологія суспільно-правових відносин.
4. Поняття і система правничої психології
5. Психологічна характеристика основних напрямів правничої діяльності: нормотворення, правозастосування, правозахисна діяльність.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Психологічна характеристика поведінки особистості.
2. Психологічна характеристика окремих видів правничої діяльності.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТА

1. Поняття “людина”, “особа”, “особистість”, “індивідуальність” та їх співвідношення.
2. Психічні процеси, стани і властивості особистості.
3. Психологічна структура особистості.
4. Психологія міжособистісного спілкування.
5. Психологія суспільних відносин.
6. Психологія релігійних відносин.
7. Психологія професійних відносин.
8. Поняття, види і форми діяльності людини.
9. Вікова психологія.
10. Статева психологія.
11. Психологія неповнолітніх.
12. Психологія стосунків осіб різного віку та статі.
13. Предмет правничої психології.
14. Методи правничої психології.
15. Система правничої психології.
16. Психологія публічно-правових відносин.
17. Психологія приватно-правових відносин.
18. Норма права як психологічна модель поведінки суб'єктів правовідносин.
19. Психологія правомірної та неправомірної поведінки особи.
20. Психологічні особливості суддівської діяльності.
21. Психологічні особливості адвокатської діяльності.
22. Психологічні особливості прокурорської діяльності.
23. Психологічні особливості слідчої діяльності.
24. Психологічні особливості діяльності у сфері нормопроєктування.
25. Загальна психологічна характеристика професійної діяльності правника.
26. Підстави призначення та проведення судових психологічної та психолого-психіатричної експертиз.
27. Порядок призначення судових психологічної та психолого-психіатричної експертиз.
28. Компетенція психологічної та психолого-психіатричної експертиз.
29. Судові експертні установи в галузі психології та психіатрії в Україні.
30. Пенітенціарна психологія: предмет, завдання і особливості.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М., 1980.
2. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2001.
3. Анатази А., Урина С. Психологическое тестирование. – СПб.: Питер, 2001.
4. Асмолов А.Г. По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии: Учебное пособие. – М.: Смысл, 2002.
5. Асмолов А.Г. Психология личности. – М.: Изд-во МГУ, 1990.
6. Антонян Ю.М. Психология убийства. – М., 1998.
7. Антонян Ю.М., Бородин С.В. Преступность и психические аномалии. – М., 1987.
8. Антонян Ю.М., Гульдан Б.В. Криминальная патопсихология. – М., 1991.
9. Алан Пиз. Язык телодвижений: как читать мысли других людей по их жестам / Пер. с англ. – М.: “АЙ КЬЮ”, 1995.
10. Антонин Ю.М. Психология убийства. – М., 1998.
11. Баев О.Я. Конфликтные ситуации на предварительном следствии. – Воронеж, 1984.
12. Бандурка А.М., Друзь В.А. Конфликтология. – Харьков, 1997.
13. Беличева С.А. Основы превентивной психологии. – М., 1993.
14. Бзров Р., Ричардсон Д. Агрессия. – СПб., 1997.
15. Бодалев А.А. Психология общения. – М.; Воронеж, 1996.
16. Бодалев А.А. Психология личности. – М.: Изд-во МГУ, 1988.
17. Божович Л.И. Избранные психологические труды: проблемы формирования личности. – М.: Междунар. пед. академия, 1995.
18. Бойко В.В., Ковалев А.Г., Панферов В.Н. Социально-психологический климат коллектива. – М.: Мысль, 1983.
19. Братусь Б.С. Аномалии личности. – М.: Мысль, 1988.
20. Васильев В.Л. Юридическая психология. – СПб., 1997.
21. Васильев В.Л. Психологические основы организации труда следователя. – Волгоград, 1976.
22. Васильев В.Л. Психологические основы руководства следственным подразделением. – Л., 1983.
23. Васильев В.Л. Психологический анализ развития коррупции, теневой экономики и организованной преступности // Научные труды С.-Петербургского юридического института Генеральной Прокуратуры РФ. – СПб., 1999.

24. Васильев В.Л. Психология осмотра места происшествия. – Л., 1986.
25. Веденеев Л.А. Психология девиантного поведения. – Харьков, 1997.
26. Гамезо М.В. Возрастная психология: личность от молодости до старости. – М.: Ноосфера, 1999.
27. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии: Информ.-метод. пособие к курсу “Психология человека”. – М.: Пед. общество России, 2001.
28. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. – М.: Изд-во “Юрайт”, 2001.
29. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию. – М.: БАХРАХ, 2003.
30. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. – СПб.: Питер, 1999.
31. Гриншпун И.Б. Введение в психологию: Учебное пособие. – М.: Международная педагогическая академия, 1994.
32. Глотовкин А.Д., Пирожков В.Ф. Исправительно-трудовая психология. – М., 1974.
33. Гульдман В.В. Мотивация преступного поведения психопатических личностей: Криминальная мотивация. – М., 1986.
34. Дубинин Я.Я., Карпец И.Я., Кудрявцев В.Я. Генетика, поведение, ответственность. – М., 1989.
35. Девід В. Джонсон. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Пер. з англ. – К.: КМ “Академія”, 2003.
36. Дейл Карнеги. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей / Пер. с англ. – К.: Наукова думка, 1989.
37. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии. – М., 1996.
38. Еникеев М.И. Общая и социальная психология: Энциклопедия. – М.: Приор, 2002.
39. Загальна психологія: Навчальне видання / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. – К.: АПН, 1999.
40. Зейгарник Б.В. Патопсихология. – М.: МГУ, 1986.
41. Иванов Я.Г. Аномальный субъект преступления. – М., 1998.
42. Изард К.Э. Психология эмоций / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2000.
43. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2001.
44. Ильин Е.П. Психология воли. – СПб.: Питер, 2000.
45. Козляковский П.А., Козляковский А.П. Юридична психологія: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во “Дизайн і поліграфія”, 2006. – 424 с.

46. Костюк Г.С. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1988.
47. Крыжановская Л.М. Психология мышления: Монография. – М.: Психолог, 1996.
48. Краткий психологический словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985.
49. Коган Л.Н. Человек и его судьба. – М.: Мысль, 1988.
50. Кон И.С. Открытие “Я”. – М.: ИПЛ, 1978.
51. Кони Л.Ф. Приемы и задачи обвинения // Избранные произведения. – М., 1959.
52. Кони С. В поисках себя: личность и ее самосознание. – М.: Политиздат, 1984.
53. Кореневский Ю.В. Государственное обвинение в условиях судебной реформы (процессуальный, тактический и нравственный аспекты): Методическое пособие. – М., 1994.
54. Коченов М.М. Введение в судебно-психологическую экспертизу. – М., 1980.
55. Кузнецов Л.В. Уголовное право и личность. – М., 1977.
56. Коновалова В.Е. Правовая психология. – Харьков, 1997.
57. Костицкий М.В. Введение в юридическую психологию: методологические и теоретические проблемы. – К., 1990.
58. Костицкий М.В. Використання спеціальних психологічних знань у радянському кримінальному процесі. – К., 1990.
59. Костицкий М.В. Судебно-психологическая экспертиза. – К., 1987.
60. Кудрявцев В.Н. Социальные отклонения. – М., 1989.
61. Кудрявцев В.Н. Правовое поведение: норма и патология. – М., 1982.
62. Кудрявцев И.А. Судебная психолого-психиатрическая экспертиза. – М.: Юридическая литература, 1988.
63. Куприянов В.В., Стовичек Г.В. Лицо человека: анатомия, мимика. – М.: Медицина, 1988.
64. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: ИПЛ, 1975.
65. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: в 2 т. – М.: Педагогика, 1983.
66. Ломов Б.Ф. Системность в психологии: Избр. психологические труды. – М.: Ин-т практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996.
67. Лурия А.Р. Язык и сознание. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1998.
68. Лупьян Я.А. Барьеры обвинения, конфликты, стресс. – Минск, 1986.
69. Маклаков А.Г. Общая психология: Учебник. – СПб.: Питер, 2000.
70. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі. – К.: Форум, 2002.

71. Мейжис И.А., Почебут Л.Г. Социальная психология общественного развития: Учебное пособие. – К.: Миллениум, 2007. – Часть I. – 310 с.; Часть II. – 404 с.
72. Мерлин В.С. Психология индивидуальности: Избр. психологические труды. – М.: Ин-т практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996.
73. М'ясоїд П. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1998.
74. Майерс Дэвид. Социальная психология. – СПб., 1997.
75. Мамайчук И.И. Психологические аспекты следственных действий с участием несовершеннолетних. – СПб., 1995.
76. Мельник В.В., Цыцарев С.В., Яковлев Я.М. Основы судебно-психологической экспертизы по уголовным делам. – Л., 1987.
77. Моргенштерн И. Психографология: наука об определении внутреннего мира человека по его почерку. – СПб: Питер, 1994.
78. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. – 2-е изд. – М.: Просвещение; Владос, 1995.
79. Основи психології: Підручник / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К.: Либідь, 1995.
80. Общая психология: Учебник / С.Д. Максименко (ред). – К.: Ваклер, 1999.
81. Общая психология: Учебное пособие / Под ред. В.В. Богословского, А.Г. Ковалева, А.А. Степанова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1981.
82. Общая психология / Под ред. А.В. Петровского. – М., 1986.
83. Орзих М.Ф. Личность и право. – М., 1975.
84. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. Психология подростковой преступности. – Кн. 1 и 2. – М., 1998.
85. Платонов К.К. Психологический практикум. – М.: Высшая школа, 1980.
86. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М., 1986.
87. Примаков Л.П. Резервы человеческой психики. – М.: ИПЛ, 1987.
88. Психологический словарь. – М.: Педагогика, 1983.
89. Психология личности. Тексты. – М.: МГУ, 1982.
90. Практическая психология для преподавателей / Под ред. М.К. Тутушкиной. – М.; СПб., 1997.
91. Практическая психология: Учебник / Под ред. М.К. Тутушкиной. – М.; СПб., 1997.
92. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / Под ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Питер, 2000.
93. Пьер Тейяр де Шарден. Феномен человека / Пер. с франц. – М.: Наука, 1987.

94. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций / Пер. с польского. – М.: Прогресс, 1979.
95. Розин В.М. Психология для юристов. – М., 1997.
96. Романов В. Юридическая психология. – М., 1998.
97. Романов В.В. Военно-юридическая психология. – М., 1987.
98. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2000.
99. Саханова Т.В. Основы судебно-психологической экспертизы по гражданским делам. – М., 1997.
100. Сафуанов Ф.С. Судебно-психологическая экспертиза в уголовном процессе. – М., 1998.
101. Сергеич П. Искусство речи на суде. – М., 1991.
102. Семиченко В.А. Психология эмоций: Модульный курс (лекции, практические занятия, занятия для самостоятельной работы для преподавателей и студентов). – К.: Магистр-S, 1999.
103. Семиченко В.А. Психические состояния: Модульный курс лекции, практические занятия, занятия для самостоятельной работы для преподавателей и студентов). – К.: Магистр-S, 1999.
104. Столин В.В. Самосознание личности. – М.: Изд-во МГУ, 1983.
105. Симонов П.В., Ершов П.М. Темперамент. Характер. Личность. – М.: Наука, 1984.
106. Ситковская О.Т. Психология уголовной ответственности. – М., 1998.
107. Словник термінів з юридичної психології. – К.: НаВСУ, 1997.
108. Тарарухин С.А. Преступное поведение: социальные и психологические черты. – М., 1974.
109. Хохряков Г.Ф. Парадоксы тюрьмы. – М., 1991.
110. Хохряков Г.Ф. Социальная среда и личность. – М., 1982.
111. Хьелл Л., Зиглер К. Теории личности: основные положения, исследования и применение. – СПб.: Питер, 2000.
112. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека. – 2-е изд. – М.: Логос, 1996.
113. Юридична психологія / За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К., 2000.
114. Яковлев А.М. Преступность и социальная психология. – М., 1971.
115. Ярошевский М.Г. История психологии. – М.: Мысль, 1985.

УМОВИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТА (визначення навчального рейтингу студентів)

РОБОТА В ТРИМЕСТРІ (семестрі)

Вид навчальної роботи	Кількість	Максимум балів за кожний вид робіт	Максим. балів
1. Групове заняття:			
1.1. Семінар	5	Відповідь – 5	25
1.2. Семінар-практикум	1	Завдання – 15	15
1.2. Круглий стіл	1	Доповідь – 20, або тільки участь у дискусії – 20	20/20
2. Письмова робота за темами пропущених групових занять:			
1.1. Есе (семінари)*	1-6	Есе – 5	30
1.2. Реферат (круглі столи)**	1	Реферат – 20	20
Всього	14		60/50

ІСПИТ

1. Виконання тестового завдання	1	Залежить від кількості поставлених запитань	40
або			
2. Співбесіда за питаннями екзаменаційного білету	1		40
Всього			40

РАЗОМ:

100/90

* Есе також можуть бути написані студентом за умови, що окремі теми, запропоновані у робочому навчальному плані, не включені до навчальної програми відповідного вузу.

** Реферати також можуть бути написані студентом за умови, що окремі теми, запропоновані у робочому навчальному плані, не включені до навчальної програми відповідного вузу.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ для підготовки до групових занять та належного оформлення тексту письмової роботи

Формами самостійної роботи студента є:

- ознайомлення з навчальною програмою і робочим тематичним планом (робочою навчальною програмою);
- підготовка до активного опанування лекційного курсу;
- конспектування (аудіозапис) та опрацювання лекційного матеріалу;
- підготовка до групових занять, що включає:
 - підбір необхідних джерел інформації (літератури, Інтернет-видань, нормативно-правової бази)
 - конспектування навчально-методичної та наукової літератури;
 - опрацювання законів та нормативних актів;
 - самоконтроль опрацьованих питань і тем навчальної програми.
- підготовка (написання) письмових робіт – есе, рефератів, доповідей.

Ознайомлення з навчальною програмою і робочим тематичним планом має на меті попереднє (фактично на початку її викладання), максимально повне усвідомлення студентом мети і завдання навчальної дисципліни, а також її структури і змісту.

Підготовка до активного опанування лекційного курсу передбачає точне знання студентом теми чергової лекції, а також попереднє (до лекції) знайомство з відповідним розділом підручника/навчального посібника з метою більш усвідомленого розуміння лекційного матеріалу, а також можливої постановки уточнюючих запитань викладачу-лектору.

Конспектування та опрацювання лекційного матеріалу потребує володіння студентом певним набором інструментарію: скоропису (зрозумілі у подальшому скорочення слів, речень, фраз лектора); вміння уважно слухати, одночасно аналізуючи зміст лекційного матеріалу та записуючи лише основні думки, визначення і коментарі до них, чому у значній мірі допомагає попередня підготовка до прослуховування лекції.

Підготовка до групових занять і написання письмових робіт передбачає оптимальний вибір необхідних джерел інформації, роботу з обраними джерелами інформації у бібліотеках і в домашніх умовах. При цьому слід мати на увазі, що запропонований викладачем список рекомендованих джерел інформації не є вичерпним і обов'язковим, а

лише орієнтовним для студента. Студент має сам визначитися з тими джерелами, що є доступними для нього, корисними і цікавими для опрацювання згідно з темами і питаннями, що включені до планів лекцій і групових занять.

Доповідь на круглому столі передбачає підготовку одним або двома студентами тексту доповіді на одне з питань теми, передбачених робочим тематичним планом. Доповідь є самостійним, творчим викладенням опрацьованого матеріалу та передбачає наявність плану, цитування та/або посилання на опрацьовані джерела інформації (літературу і нормативно-правові акти). При необхідності та бажанні автора, виготовлення додатків у вигляді таблиць, схем тощо. **Обсяг доповіді повинен становити 8-10 сторінок друкованого тексту.** Крім того, автор готує тези своєї доповіді в обсязі 1-2 друкованих сторінок тексту і розповсюджує тези серед студентів своєї групи перед початком круглого столу.

Есе є самостійним викладенням студентом результату опанування пропущеної теми семінару, спрямованим на висвітлення у стислій формі її змісту. Есе не передбачає обов'язкової наявності плану, посилань на опрацьовані (використані) джерела інформації (літературу), додатків. Наявність списку використаних джерел інформації (літератури і нормативно-правових актів) є обов'язковим. **Обсяг есе має становити 3-5 сторінок тексту,** без врахування плану, списку використаних джерел інформації та можливих додатків до нього.

Реферат є самостійним викладенням опрацьованого студентом матеріалу, спрямованим на повне розкриття пропущеної теми круглого столу. Реферат передбачає наявність плану, цитування та/або посилання на опрацьовані джерела інформації (літературу і нормативно-правові акти), а також, при необхідності та бажанні автора, наявність додатків у вигляді таблиць, витягів з текстів законів та нормативно-правових актів тощо. **Обсяг реферату має становити 10-15 сторінок тексту,** без врахування плану, списку використаних джерел інформації та можливих додатків до нього.

Письмові роботи мають бути підписані студентом.

Текст виконаної письмової роботи набирається на комп'ютері, українською мовою без орфографічних, стилістичних, мовних і технічних помилок. Технічні вимоги до оформлення письмової роботи: папір – А 4 (210 x 297 мм); сторінка книжна; поля: верхнє – 2,0 см, ліве – 2,5 см, нижнє – 2,0 см, праве – 1,0 см; шрифт – Times New Roman, розмір 14; відстань між рядками – 1,5.

Оформлення роботи **не потребує** кольорового друку та будь-якого додаткового графічного дизайну.

ДОДАТОК А

ЗРАЗОК оформлення студентом письмової роботи

Титульна сторінка письмової роботи

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський державний гуманітарний університет
імені Петра Могили

Юридичний факультет

Кафедра _____

ЕСЕ
на тему “Поняття і зміст юридичної деонтології”

Виконав: студент (-ка) _____ групи
Іваненко О.М.

Оцінка _____ балів

(підпис викладача)

ДОДАТОК Б

ЗРАЗОК
оформлення студентом письмової роботи

Титульна сторінка письмової роботи

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський державний гуманітарний університет
імені Петра Могили

Юридичний факультет

Кафедра _____

РЕФЕРАТ
на тему "Соціальні та правові джерела юридичної діяльності"

Виконав: студент (-ка) _____ групи

Іваненко О.М.

Оцінка _____ балів

(підпис викладача)

ДЛЯ НОТАТОК

Сущенко
Володимир Миколайович

кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
завідувач кафедри конституційного та адміністративного права
і процесу МДГУ імені Петра Могили

ПРАВНИЧА ПСИХОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник
для студентів вищих юридичних
навчальних закладів

Методична серія

Випуск 103

Редактор *В.Понкратова*.

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *А.Семененко*.
Друк, фальшовально-палітурні роботи *А.Грубкіна, С.Волинець*.

Підписано до друку 18.06.2008 р. Папір офсетний.
Формат 60х84¹/₁₆. Гарнітура "Таймс". Обл.-вид. арк. 0,86. Умовн. друк. арк. 1,75.
Наклад 100 прим. Зам. № 2374.

Видавництво МДГУ ім. Петра Могили.
Свідцтво про державну реєстрацію ДК № 1175 від 25.12.2002 р.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.